

JUNI 2018

HET WAARBORGEN VAN DE
WERELD ORIËNTERENDE DOELEN
OP OBS DE WOLDSTROOM

MARION BAARS
OBS DE WOLDSTROOM

Woord vooraf

Obs de Woldstroom heeft zich de afgelopen jaren getransformeerd naar een Jenaplanschool. Hiervoor volgen/olgden de leerkrachten de Jenaplanopleiding via het JAS. De meeste leerkrachten zijn met hun tweede en laatste jaar bezig. Een onderdeel van deze opleiding is het volgen van de studiedagen op obs de Woldstroom of op locatie in Echten. Daarnaast heb ik samen met drie collega's de starterscursus gevolgd. Tijdens de starterscursus werd op praktische wijze de belangrijkste uitgangspunten en visie over Jenaplan aangeboden.

Tijdens een studiedag in oktober 2016 zijn er expertgroepen gevormd voor verschillende vakgebieden. Aansluitend bij mijn onderzoek voor de opleiding MEN heb ik gekozen voor de expertgroep stamgroepwerk. De bedoeling is om een driejarige planning te maken voor WO en er projecten aan te koppelen. Voor een aantal (nieuwe) collega's is het namelijk nog onduidelijk hoe de kerndoelen aangeboden en geregistreerd kunnen worden. Ons doel is om een planning voor WO te maken waar projecten aan gekoppeld zijn. De planning laat de collega's zien wanneer er aan een project gewerkt wordt en welke kerndoelen hierbij passen.

Gedurende dit onderzoek ga ik onderzoeken op welke wijze obs de Woldstroom een planning kan maken voor stamgroepwerk/wereld oriëntatie (WO). Dit ga ik doen door zowel theoretische als praktijkgericht onderzoek over stamgroepwerk/WO en plannen.

Inhoud

Woord vooraf	1
Context	3
De school	4
Expertgroep	4
Kerndoelen wereld oriëntatie (WO).....	4
Onderzoeksvraag.....	4
Theoretisch kader.....	5
Jenaplan onderwijs.....	5
Achtergrond.....	5
Kwaliteitskenmerken en essenties	5
Stamgroepwerk	5
Werken met projecten	6
Wereldoriëntatie	6
Kerndoelen	7
Plannen.....	8
Praktijkonderzoek.....	9
Hoe worden de kerndoelen op dit moment gewaarborgd?	9
Wat wordt er over de waarborging van de kerndoelen verteld tijdens de Jenaplanopleiding en starterscursus Jenaplan?	9
Jenaplanopleiding.....	9
Starterscursus Jenaplan.....	9
Hoe worden de kerndoelen op andere Jenaplanscholen gewaarborgd?	10
Wat zijn de verwachtingen van de leerkrachten op obs de Woldstroom over de waarborging van de kerndoelen?.....	10
Conclusie	12
Aanbeveling	13
Evaluatie	14
Bibliografie	15
Bijlage 1: Beredeneerd aanbod WO 2016-2017 obs de Woldstroom.....	16
Bijlage 2: Beredeneerd aanbod WO 2017-2018 middenbouw	17
Bijlage 3: Overzicht van het Excel bestand voor de kern- en subdoelen voor Natuur en Techniek	18
Bijlage 4: Beredeneerd aanbod WO en taal: Jenaplanopleiding.....	19
Bijlage 5: Projecten schoolbreed.....	20

Samenvatting

Stamgroepwerk is onderdeel van Jenaplan. Het Jenaplan is opgericht door Peter Petersen met de visie om leerlingen te leren samenleven, de inbreng te vergroten en verantwoordelijkheid te nemen. Tijdens stamgroepwerk komt dit allemaal terug.

Stamgroepwerk bestaat uit de wereld oriënterende vakken (geschiedenis, samenleving, ruimte en natuur en techniek). Verder worden de zaakvakken als rekenen en taal geïntegreerd waardoor het vakoverstijgend wordt. Om dit voor elkaar te krijgen wordt stamgroepwerk door middel van projecten aangeboden. Leerkrachten plannen de projecten met behulp van de *fiets van Jansen* die bestaat uit verschillende fasen. Elke fase zorgt ervoor dat de leerlingen geprikkeld worden en verdieping krijgen in hun ontwikkeling. Verder zorgt het werken met projecten ervoor dat de leerlingen leren zelf vragen te stellen en een nieuwsgierige houding ontwikkelen. De leerkracht bepaald hoe lang een project duurt door te rekening te houden met de betrokkenheid en de leeftijd van de leerlingen.

Wat verder belangrijk is, is het samen werken, samen vieren, samen leren en samen spreken. Stamgroepwerk en het werken met projecten ondersteunen dit. Door de vragen gaan de leerlingen samen op zoek naar antwoorden en delen de kennis die zij hebben opgedaan.

Plannen is een belangrijke taak voor de leerkracht. Dit zorgt voor structuur en een goede organisatie. Maar de vraag in de school is of een planning voor wereld oriëntatie noodzakelijk is. En als er een planning moet zijn, op welke wijze wordt dit dan ingevuld en vormgegeven.

Om hier antwoord op te krijgen is er naast de theoretische verdieping ook onderzoek gedaan in de praktijk. Hieruit komt naar voren dat de visies uiteenlopen. Een planning voor wereld oriëntatie zorgt ervoor dat leerkrachten zeker weten dat alle doelen aan bod komen. Maar een planning zorgt er ook voor dat de openheid om aan te sluiten bij de inbreng van leerlingen beperkt (kan) worden. Het is dus om als school te kijken wat past bij hun visie en werkwijze. De aanbeveling voor obs de Woldstroom is om een planning te maken, waarbij er twee schoolbrede projecten zijn. Verder kunnen de leerkrachten per bouw een planning maken voor de overige periodes. Zij hebben het beste beeld aan welke doelen de leerlingen nog moeten werken. Door open periodes in de planning te laten, bieden de leerkrachten zichzelf tijd en ruimte om projecten aan te bieden vanuit de interesses van de leerlingen.

Verder onderzoek is aan te bevelen op het gebied van de subdoelen. Deze zijn uitgeschreven per twee jaar (groep 1 en 2, groep 3 en 4, groep 5 en 6 en groep 7 en 8). Dit komt niet overeen met de stamgroep bestaande uit groep 1 en 2, groep 3, 4 en 5 en groep 6, 7 en 8. Welke subdoelen kunnen er aangeboden worden om aan te sluiten bij alle leerlingen en de verschillende niveaus.

Context

De school

Obs de Woldstroom is een Jenaplanschool waarbij de leerlingen in stamgroepen zitten. Een stamgroep bestaat bij de kleuters uit de groepen 1 en 2. In de middenbouw zitten de leerlingen van groep 3, 4 en 5 samen in de klas en in de bovenbouw de groepen 6, 7 en 8. In totaal zijn er 8 stamgroepen te vinden in de school. Er zijn veertien leerkrachten, waarvan er zes leerkrachten nieuw zijn op de school of in de bouw waar ze dit schooljaar (2016-2017) zijn begonnen. Bij de kleuters is er één nieuwe leerkracht, in de middenbouw zijn het er drie en in de bovenbouw twee. De leerkrachten die nieuw zijn op de school hebben geen ervaring met het Jenaplanonderwijs.

Expertgroep

De leerkrachten op obs de Woldstroom volgen de opleiding voor het Jenaplanonderwijs. De nieuwe leerkrachten zijn dit jaar begonnen met de opleiding, de overige leerkrachten zijn bezig met het laatste jaar. De leerkrachten zijn in groepen verdeeld voor de vakgebieden: rekenen, taal, stamgroepwerk/wereldoriëntatie (WO), culturele vorming en blokperiode (zelfstandig werken). Elke expertgroep doet een onderzoek wat aansluit bij hun vakgebied om het onderwijs op obs de Woldstroom te verbeteren.

De expertgroep waar ik deel van uit maak doet onderzoek gericht op het plannen van de doelen voor wereldoriëntatie (WO), zoals ze gesteld zijn op www.tule.slo.nl. Het doel is om een driejarige planning te maken die aansluit bij de behoefte van de leerkrachten en hen helpt bij het uitvoeren van hun onderwijstaak op een Jenaplanschool. Hiervoor wordt er theorie gezocht, klassenbezoeken afgelegd, interviews gehouden met de leerkrachten en geïnformeerd bij Jenaplanscholen hoe zij de kerndoelen waarborgen.

Kerndoelen wereld oriëntatie (WO)

Voor alle groepen zijn er kerndoelen voor WO. Op obs de Woldstroom worden de doelen aangeboden met behulp van projecten aan de stamgroep, de bouw of de hele school. De leeftijd van de leerlingen en het aanbod voor de doelen verschillen erg. De leerkracht moet bij elk project afwegen welke subdoelen worden aangeboden, maar er ook voor zorgen dat alle doelen horende bij de bouw minimaal één keer aan bod komen. Er is echter nog regelmatig onduidelijk welke subdoelen aangeboden moeten en kunnen worden.

Onderzoeksvraag

Op welke wijze kan obs de Woldstroom er voor zorgen dat de kerndoelen van wereldoriëntatie gewaarborgd worden voor drie aaneengesloten jaren.

Theoretisch kader

Jenaplan onderwijs

Achtergrond

Het Jenaplan is ontwikkeld door Peter Petersen. Als hoogleraar van een school in Jena, Duitsland, heeft hij een concept voor het Jenaplan ontwikkeld (Both, 2004). In het concept komt duidelijk het leren samenleven, de inbreng van de leerlingen en hun eigen verantwoordelijkheid naar voren (Velthausz & Winters, 2014). Petersen schreef het boek 'Der kleine Jenaplan' om zijn bevindingen te delen. In 1949 is de school gesloten wegens het communisme wat heerste (Both, 2004). In 1952 leest de Nederlander Suus Freudenthal het boek van Petersen en zorgt ervoor dat het Jenaplanonderwijs in Nederland van de grond komt.

Kwaliteitskenmerken en essenties

Jenaplan wordt onder andere gekenmerkt door zes kwaliteitskenmerken namelijk:

Een Jenaplanschool is

- Ervaringsgericht
- Ontwikkelingsgericht
- Coöperatief
- Wereld oriënterend
- Kritisch
- Zinzoekend

(Velthausz & Winters, 2014).

De zes kwaliteitskenmerken worden ondersteund door de zeven essenties: ondernemen, plannen, samenwerken, creëren, presenteren, reflecteren en verantwoorden.

Stamgroepwerk

Bij Jenaplan wordt er een onderscheid gemaakt in het bieden van cursussen en stamgroepwerk. Wanneer er een cursus wordt aangeboden gaat het voornamelijk over rekenen, taal, spelling en begrijpend lezen. Tijdens stamgroepwerk wordt er gewerkt aan WO. WO is opgedeeld in vier basisactiviteiten:

- Samen spreken
- Samen spelen
- Samen werken
- Samen vieren

(Velthausz & Winters, 2014)

Hoewel er in het basisonderwijs vaak een methode wordt gebruikt (Boersma, 2012), laat het Jenaplan onderwijs de boeken los. De leerlingen hebben vrijheid in het leren (Thijs, Letschert, & Paus, n.d.) en het is belangrijk dat de leerlingen met vragen komen om te leren.

Naast de vier basisactiviteiten staat de verwondering, nieuwsgierigheid, leren leren en kritisch denken centraal. Met behulp van een actuele gebeurtenis, thema's of een storyline wordt een onderwerp geïntroduceerd. De introductie is er om de leerlingen te prikkelen zodat zij met leervragen komen over het onderwerp. De verwondering en nieuwsgierigheid worden gestimuleerd. Zij gaan middelen inzetten om in groepen vragen te beantwoorden, maar ook leren om hun vraagtekens bij de uitkomsten te zetten. Dit betekent dat de leerlingen niet zomaar de geboden informatie geloven, maar verder op onderzoek gaan naar wat de uitkomsten bevestigt of misschien wel weerlegt. Leerlingen zijn van een onderdeel van het thema een expert geworden en brengen de

uiteindelijke informatie over naar de klasgenoten. De uiteindelijke gegevens worden met behulp van een afsluiting en presentaties aan elkaar gepresenteerd. Na de presentaties wordt er gereflecteerd met en door de leerlingen op het proces (Velthausz & Winters, 2014). Om deze stappen te nemen en voor te bereiden wordt *de fiets van Jansen* ingezet. Hierdoor is er een duidelijke structuur voor de leerlingen en zijn de doelen voor de leerkracht zichtbaar in een meer open situatie (Studulski, Hoogeveen, & Teunebroek, 2013). Figuur 1 laat zien welke stappen er ondernomen worden.

Figuur 1. Fiets van Jansen. Overgenomen van “De stamgroep als onderzoeksgemeenschap” door K. Both, 2010, Mensenkinderen, 120, p. 4.

Auteursrechtbehebbende 2010 door de Nederlandse Jenaplan Vereniging

Werken met projecten

Stamgroepwerk wordt aangeboden met behulp van projecten waarbij de leerlingen veel inbreng hebben. Leerlingen gaan op zoek naar antwoorden op hun eigen vragen aansluitend bij het project (Katz, Chard, & Kogan, 2014). Leerlingen kunnen gedurende een langere periode samen werken aan het zoeken naar informatie en oplossingen (Studulski et al., 2013). Hoelang een project duurt is afhankelijk van het onderwerp en de leeftijd van de leerlingen. Kleuters werken over het algemeen een kortere periode aan een project dan de bovenbouw (Katz, Chard, & Kogan, 2014). Maar aan alle leerlingen biedt projectonderwijs de kans om een onderwerp goed ‘in te duiken’ (Ravitz, Hixson, English, & Mergendoller, 2012).

De leerkracht kan door middel van projectonderwijs goed aansluiten bij de leerlingen. Dit gebeurt zowel op groepsniveau als op individueel niveau. De leerkracht kent de leerlingen en kan zo aansluiten bij de vaardigheden die zij wel of niet beheersen. De leerkracht kan onder andere hulp bieden op het gebied van planning, sociale interacties, het nemen van initiatief en verantwoordelijkheid (Katz, Chard, & Kogan, 2014).

Wereldoriëntatie

Wereldoriëntatie bestaat uit de vakken geschiedenis, natuur en techniek, aardrijkskunde en mens en samenleving. Het belang van deze vakken zit hem in het bewust worden van de omgeving (Prior & Walraven, 2009). Er is onderscheid te maken in:

- De fysieke omgeving, met elementen zoals de straat, bomen, parken en gebouwen.
- De sociale omgeving zoals de taal, leefgemeenschap en sociale klassen.
- De culturele omgeving zoals de kerken, moskee, bibliotheek, sporthallen en cultureel centrum.

(Lefebvre, 2014)

De leerlingen leren dat de wereld groter is dan hun directe omgeving, om respect te hebben voor alles en iedereen om hen heen, zich hiermee verbonden te voelen en te beseffen welke betekenis het voor hen heeft. Daarnaast leren zij om zich te verdiepen in zaken met een wijder perspectief. Op deze manier kan de leerling zich beter en verder ontwikkelen (Prior & Walraven, 2009).

Kerdoelen

Voor alle vakgebieden zijn de doelstellingen verwerkt in kerndoelen (Boersma, 2012). De kerndoelen zijn te vinden op www.tule.slo.nl. De kerndoelen voor WO zijn te vinden onder het kopje *Oriëntatie op jezelf en de wereld*. Onderstaand zijn de doelen weergegeven voor WO zoals weergegeven op www.tule.slo.nl.

Mens en samenleving	
Kerdoel 34	De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
Kerdoel 35	De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.
Kerdoel 36	De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.
Kerdoel 37	De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
Kerdoel 38	De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.
Kerdoel 39	De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.

Natuur en techniek	
Kerdoel 40	De leerlingen leren in de eigen omgeving veel voorkomende planten en dieren onderscheiden en benoemen en leren hoe ze functioneren in hun leefomgeving.
Kerdoel 41	De leerlingen leren over de bouw van planten, dieren en mensen en over de vorm en functie van hun onderdelen.
Kerdoel 42	De leerlingen leren onderzoek doen aan materialen en natuurkundige verschijnselen, zoals licht, geluid, elektriciteit, kracht, magnetisme en temperatuur.
Kerdoel 43	De leerlingen leren hoe je weer en klimaat kunt beschrijven met behulp van temperatuur, neerslag en wind.
Kerdoel 44	De leerlingen leren bij producten uit hun eigen omgeving relaties te leggen tussen de werking, de vorm en het materiaalgebruik.
Kerdoel 45	De leerlingen leren oplossingen voor technische problemen te ontwerpen, deze uit te voeren en te evalueren.
Kerdoel 46	De leerlingen leren dat de positie van de aarde ten opzichte van de zon, seizoenen en dag en nacht veroorzaakt.

Ruimte (aardrijkskunde)	
Kerdoel 47	De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.
Kerdoel 48	Kinderen leren over de maatregelen die in Nederland genomen worden/werden

	om bewoning van door water bedreigde gebieden mogelijk te maken.
Kerdoel 49	De leerlingen leren over de mondiale ruimtelijke spreiding van bevolkingsconcentraties en godsdiensten, van klimaten, energiebronnen en van natuurlandschappen zoals vulkanen, woestijnen, tropische regenwouden, hooggebergten en rivieren.
Kerdoel 50	De leerlingen leren omgaan met kaart en atlas, beheersen de basistopografie van Nederland, Europa en de rest van de wereld en ontwikkelen een eigentijds geografisch wereldbeeld.

Ruimte (geschiedenis)	
Kerdoel 51	De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.
Kerdoel 52	De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer. De vensters van de canon van Nederland dienen als uitgangspunt ter illustratie van de tijdvakken.
Kerdoel 53	De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Plannen

De leerkracht wordt opgeleid om de organisatie in de klas op orde te hebben en onderwijsdoelen te realiseren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een planning (Aelterman, Meysman, Troch, Vanlaer, & Verkens, 2008). De leerkracht heeft een overzicht waar te lezen is welk doel op welke dag aangeboden wordt. Dit kan al worden vastgelegd in een jaarplanning, maar ook periodiek gepland worden in de klassenmap (Aelterman et al., 2008). Maar om actief leren bij leerlingen te stimuleren is het belangrijk dat leerlingen eigen doelen kunnen stellen en leeractiviteiten kunnen inzetten (Simons, 2003).

Praktijkonderzoek

Hoe worden de kerndoelen op dit moment gewaarborgd?

Aan het eind van het schooljaar 2015-2016 is er een planning gemaakt voor het schooljaar 2016-2017 (bijlage 2). Eind schooljaar 2016-2017 is dit gemaakt voor het schooljaar van 2017-2018. In de planning zijn de kerndoelen en projecten voor het komende jaar te vinden. De leerkrachten weten wat zij aan kunnen/moeten bieden in de klas en welke kerndoelen er behaald moeten worden. Voordat de leerkrachten een project starten is er in de bouw overleg. Gedurende het overleg worden het project en de kerndoelen bekeken en gaan de leerkrachten nadenken over de eerste stappen met behulp van de "fiets van Jansen" (zie hoofdstuk Stamgroepwerk) en welke subdoelen zij aan willen bieden. Na de start van het project (prikkel van de leerlingen) komen de leervragen van de leerlingen. De leerkracht stuurt die leerlingen indien nodig bij, om de doelen scherp te houden. Maar de leerkrachten ervaren dat dit de meeste tijd niet nodig is, omdat er genoeg subdoelen zijn om aan te werken. De leervragen sluiten hier vaak bij aan. Door de leervragen is er vrijheid voor de leerlingen om een doel te kiezen om te leren, mits het bij de kerndoelen aansluit die gepland zijn.

Naast de planning is er een Excelbestand waarin de kerndoelen en subdoelen in uitgewerkt zijn (bijlage 3). De leerkrachten houden in dit bestand bij welke subdoelen tijdens een project zijn aangeboden. De kerndoelen zijn opgesplitst in combinatiegroepen: voor groep 1 en 2, groep 3 en 4, groep 5 en 6 en groep 7 en 8. De onder- en middenbouw vullen dit formulier per bouw in. In de bovenbouw wordt het formulier per groep bijgehouden. Leerkrachten van de bovenbouw zijn van mening dat de subdoelen waar aan gewerkt wordt, verschillen per klas door de leervragen van de leerlingen. Om deze reden kan het formulier niet per bouw worden ingevuld, omdat er dan geen goed beeld is welke subdoelen in de klas zijn aangeboden.

Wat wordt er over de waarborging van de kerndoelen verteld tijdens de Jenaplanopleiding en starterscursus Jenaplan?

Jenaplanopleiding

Gedurende de Jenaplanopleiding is naar voren gekomen dat de waarborging van de kerndoelen belangrijk is. Een planning biedt overzicht en ondersteunt daarbij. Met behulp van de planning is het duidelijk wanneer welk kerndoel aan bod komt en kunnen de leerkrachten projecten koppelen om de doelen te halen (zie bijlage 4). De subdoelen worden bekend naarmate de leervragen van de leerlingen en de richting van de leerkrachten bekend zijn. Dit gebeurt aan de hand van de fiets van Jansen zoals vermeld in het hoofdstuk Stamgroepwerk.

Starterscursus Jenaplan

In het schooljaar 2016-2017 zijn er voor collega's waaronder mijzelf vier avonden aangeboden om een starterscursus Jenaplan te volgen. Tijdens de cursus is er uitgebreid aandacht geweest voor stamgroepwerk en WO. Het advies voor de waarborging van de doelen is om een planning los te laten. De projecten kunnen op deze manier ontstaan door de inbreng van de leerlingen of actualiteiten. De inbreng van leerlingen kunnen bestaan uit bijvoorbeeld de geboorte van een familielid, verhuizen, nieuwe meubels, enzovoort. Actualiteiten kunnen nieuwsberichten zijn, maar ook seizoenen, feesten en wat er nog meer speelt in de omgeving van de leerlingen.

Door de planning los te laten en de projecten te laten leiden door de inbreng van de leerlingen en actualiteiten wordt de eigenaarschap van de leerlingen vergroot. Zij kunnen tot op zekere hoogte bepalen waar het project over gaat. Daarnaast sluiten de projecten erg aan bij de leefwereld en belevingswereld van de leerlingen. Dit vergroot de betrokkenheid en de motivatie van de leerlingen.

Een ander gevolg is dat de duur van het project erg kan wisselen. Wanneer het een project is waarbij de leerlingen veel kunnen onderzoeken kan de tijdspad van een project verspreid worden over weken. Maar het is ook mogelijk dat er een klein project tot stand komt van drie of vier dagen.

Voor de leerkracht betekent het los laten van de planning dat er bij het ontstaan van een project gekeken moet worden welke doelen aansluiten bij het onderwerp. Dat vraagt ook flexibiliteit van de leerkracht en een goede administratie wat betreft de doelen. Maar ook openstaan voor de inbreng van de leerlingen. Door goed te luisteren naar de leerlingen kan de leerkrachten projecten gaan starten uit hun inbreng en de leervragen gelijk noteren. De stappen van de fiets van Jansen (hoofdstuk Stamgroepwerk) kunnen dan soms afwijken.

Hoe worden de kerndoelen op andere Jenaplanscholen gewaarborgd?

Voor het onderzoek is er contact geweest met meerdere scholen om uit te zoeken hoe de kerndoelen gewaarborgd worden.

- Op de Krullebaar in Hoogeveen is er geen planning voor stamgroepwerk en WO. De doelen worden tijdens het project toegevoegd.
- Op de regenboog te Assen wordt er een planning gemaakt voor de projecten, maar nog geen thema's. De thema's worden door de inbreng van de leerlingen toegevoegd aan de projecten wanneer deze aan bod komt. In de dagplanning worden de behandelde doelen opgeschreven, een systeem om naast de dagplanning de doelen te registreren is er niet.
- Kristalla te Emmen registreert de doelen achteraf. Dat betekent dat projecten ontstaan door de inbreng van de leerlingen en wanneer de leerlingen de antwoorden presenteren noteert de leerkracht welke doelen aan bod zijn gekomen. De leerkracht die ik heb gesproken gaf aan dat zij volgend jaar wellicht de doelen aan het project wil koppelen wanneer deze start. Ook hebben zij per jaar een aantal projecten vast staan om aan te bieden aan de leerlingen.
- Obs de Stjelp maakt gebruik van een vierjarige planning. In de planning worden de doelen voor de zaakvakken, kunstzinnige vakken en WO gekoppeld aan projecten. De planning is voor bijna het hele jaar gevuld, wat het ontstaan van projecten door inbreng van de leerlingen niet mogelijk maakt. Binnen het project is er veel vrijheid voor de leerlingen. Aan het eind van het project wordt genoteerd welke leerlingen het doel wel of niet hebben behaald en of er doelen zijn die meegenomen moeten worden naar een volgend project.
- Op de Ommewending in Veendam is er een vernieuwing aan de hand. Op dit moment worden de doelen van www.tule.slo.nl samen met de doelen voor taal een jaar van tevoren ingepland. Echter zijn er ook veel 'vrije' momenten voor projecten die ontstaan uit de inbreng van de leerlingen en actualiteiten. De school is bezig om de planning meer los te laten en de leerlingen inzicht te geven in de doelen. Leerlingen kunnen aangeven welke doelen zij willen leren en hieruit ontstaan projecten.

Wat zijn de verwachtingen van de leerkrachten op obs de Woldstroom over de waarborging van de kerndoelen?

Er zijn zowel verschillende als dezelfde verwachtingen van de leerkrachten op obs de Woldstroom. Alle leerkrachten geven aan dat er minder projecten voor de school gepland moeten worden. Dit jaar waren er zes projecten voor de hele school, hierdoor was er minder tijd om onderwerpen vanuit de leerlingen te behandelen in projecten.

Een aantal collega's hebben **geen** behoefte aan een planning buiten de projecten voor de hele school om. De tijd buiten de schoolprojecten om willen zij graag zelf de kerndoelen en subdoelen bijhouden in het document wat eerder is besproken.

Andere collega's sluiten hier gedeeltelijk bij aan. Ook zij geven aan dat er behoefte is aan minder projecten die al vast staan. Op deze manier kunnen de projecten aansluiten bij de inbreng van de leerlingen. Maar er is **wel** behoefte om een planning te hebben voor de kerndoelen. Op deze manier

is er openheid voor de inbreng van de leerlingen, de actualiteiten en de leerkrachten om een onderwerp voor een project in te brengen. Een aantal collega's geven aan dat het nu niet altijd aansluit bij de interesses van de leerling en dat zij om deze reden afwijken van de planning. Daarnaast hebben de collega's (voornamelijk uit de middenbouw) behoefte aan een overzicht welke subdoelen het beste aangeboden kunnen worden aan de leerlingen door de grote verschillen qua niveau.

De directie geeft aan dat zij graag een planning willen voor drie jaar. In de planning komen per periode kerndoelen te staan waar aan gewerkt kan worden. Het thema kan ingevuld worden door de leerkrachten zelf per bouw. Hierbij kan er op dat moment eventueel gekeken worden naar de interesses van de leerlingen. Sluit het niet aan bij de leerlingen, kunnen de leerkrachten van de bouw een thema invullen.

Conclusie

Op obs de Woldstroom wordt stamgroepwerk en WO aangeboden met behulp van projecten. Door deze aanbod leren de leerlingen zich bewust te worden over de omgeving en de wereld waarin zij leven, wonen en later werken. Er is een planning gemaakt voor het schooljaar 2016-2017 en 2017-2018. In de planning staan kerndoelen en bij de meeste periodes zijn ook projecten toegevoegd. Het staat daarmee voor de leerkrachten al vast wat zij in de klas aan kunnen bieden. Met behulp van de fiets van Jansen kunnen leerkrachten het project voorbereiden, waarbij de inbreng van de leerlingen belangrijk is. Na de prikkeling stellen de leerlingen leervragen, waarna zij later onderzoek gaan doen. Het onderzoeken gebeurt door middel van formeel coöperatief leren waarbij de vijf elementen worden ingezet. De leerlingen hebben vrijheid binnen het project om leervragen te stellen.

Uit de praktijk komt naar voren dat scholen een verschillende visie hebben op het gebruik van een planning. Scholen die een planning hanteren geven aan dat binnen de projecten veel vrijheid is voor de leerlingen om bij hun belevings- en leefwereld aan te sluiten. Ook geeft de meerderheid van deze scholen aan dat vrijheid tussen de geplande projecten belangrijk is om 'spontaan' projecten aan te kunnen bieden over actualiteiten en wat er speelt bij de leerlingen of in de omgeving. Daarnaast zijn er scholen die geen planning hanteren. Daar worden hooguit een paar projecten vastgezet om aan te bieden, maar ontstaan projecten voornamelijk uit de leerlingen en de omgeving. Er zijn twee redenen waarom een paar projecten worden voorbereid en aangeboden. De leerkrachten vinden de doelen aansluitend bij het project belangrijk om aan te bieden. De hele bouw of school kan meedoen aan het project.

De leerkrachten van obs de Woldstroom geven aan dat zij liever geen driejarige planning willen. Zij zien graag dat er een beperkt aantal projecten voor de hele school wordt ingepland. Daarnaast willen zij een aantal projecten inplannen, maar dat de rest van het jaar de projecten zoveel mogelijk door de leerlingen en actualiteiten die spelen bij de leerlingen vorm worden gegeven. Dat sluit ook aan bij de visie van het Jenaplan onderwijs en de eigen verantwoordelijkheid van de leerlingen.

Aanbeveling

Naar aanleiding van de literatuur en de praktijk is mijn aanbeveling om de standaard driejarige planning gedeeltelijk los te laten. Het doel van het onderzoek was om aan te sluiten bij de behoeften van de leerkrachten van obs de Woldstroom. Zij willen in ieder geval graag de flexibiliteit om projecten aan te laten sluiten bij de belevings- en leefwereld van de leerlingen. Door een planning te maken zijn er richtlijnen. Het is aan de leerkracht om de planning als richtlijn te zien en ervan te durven afwijken. Het is dan ook niet noodzakelijk dat alle stamgroepen aan hetzelfde project werken, aangezien de interesses in de stamgroepen zal variëren. Gedurende het project waar aan gewerkt wordt vanuit de interesses van de leerlingen kan bepaald worden hoeveel tijd er aan project besteed wordt. De klas kan een aantal dagen tot een aantal weken in een project verdiepen, afhankelijk van het onderwerp en de interesse van de leerlingen. Het is wel belangrijk dat de leerkrachten zelf bijhouden welke **kerndoelen** aangeboden zijn tijdens de projecten. Op deze manier kunnen zij tijdens projecten zoveel mogelijk aansluiten bij datgene wat er nog behandeld moet worden. Dit is mogelijk met het Excel bestand die al in gebruik wordt genomen in de school. Op deze manier is het mogelijk om projecten aan te laten sluiten bij de leerlingen, maar ook de duur van een project in handen te houden. Wanneer een project erg actueel is in de klas, kan het project worden verlengd. Is het onderwerp van het project klein en is het onderzoeken van de leervragen in een paar dagen of een week klaar, kan het project worden afgesloten.

Het enige dat ingepland hoeft te worden voor de hele school zijn twee, uiterlijk drie projecten die schoolbreed zijn. Dit betekent dat de hele school aan hetzelfde project werkt vanaf de opening tot de afsluiting. Daarnaast een aantal projecten per bouw die zij zelf inplannen om een richtlijn te hebben voor wat er mogelijk is. Door een aantal open ruimtes (twee periodes) in de planning te houden is er voldoende tijd om aan te sluiten bij de leerlingen. De schoolbrede projecten wordt per jaar ingepland om met de leerkrachten te bekijken welke doelen nog aangeboden moeten worden. Op deze manier sluiten de vaste projecten aan bij wat de leerlingen al wel en niet hebben geleerd. Een voorbeeld hiervan is te vinden in bijlage 5.

Aansluitend zou ik graag (voor de middenbouw) willen onderzoeken welke subdoelen van groep 3/4 en van groep 5/6 te combineren zijn om aan te sluiten bij de vraag van mijn collega's en het niveau van de leerlingen. De leerlijnen van de groepen lopen sterk uiteen, maar welke subdoelen kunnen er aangeboden worden voor alle leerlingen.

Verder zou er een gekeken kunnen worden welke format voor de planning gebruikt kan worden. De bovenbouw heeft voor drie jaar een planning, de midden en onderbouw plannen per jaar. Met de uitwerking van dit onderzoek in de school, kan er al een start worden gemaakt.

Evaluatie

Het onderzoek heeft vele verrassingen met zich meegebracht. Een verassend element was de verschillende in visie en aanbeveling over de planning tussen de Jenaplan opleiding en de starterscursus. Ik heb geleerd dat Jenaplan veel een eigen invulling vraagt, dus ook over een planning, viel dit op. De opleiding bood een strakke planning aan waarbij het advies was om flexibel mee te werken. De starterscursus gaf aan dat een planning onnodig is. Ik vroeg me af wat ik hier nou mee moest. Zo kreeg ik toch nooit een antwoordt op mijn vraag. Als zij al geen eenduidig antwoordt hadden, hoe kon ik die dan krijgen voor mijn collega's. Toen ik er meer over na ging denken, besepte ik dat ik op deze manier juist meer kon kijken naar de behoeften van mijn collega's. Wat voor hen goed was, was voor de school goed. Ook kon ik mijn eigen visie vormen over stamgroepwerk en een bijbehorende planning.

Een andere verrassing was de behoeften van de leerkrachten. Hoewel er leerkrachten waren die de planning los wilden laten, waren er ook leerkrachten die de planning graag strak wilden houden. Vanuit de directie kwam het verzoek om een planning te maken waar per periode in ieder geval de kerndoelen in weggezet zijn voor drie jaar. Zoveel behoeften en wat is dan goed om te doen? Deze vraag speelde veel door mijn hoofd. Ik denk dat het daarom goed is om vrijheid en structuur in een planning te laten zien. De schoolbrede projecten kan ik aanbieden en bespreken met mijn collega's. Ik denk dat het verder goed is dat de collega's per bouw zelf de invulling geven aan de doelen zowel in de planning als in de klas. Zij weten wat er speelt en waar gewerkt aan is in de klas en de bouw.

De volgende keer zou ik meer terug vallen op mijn expertgroep. Nu is dit niet meer mogelijk, omdat de enige collega die erbij zat naar een andere school is gegaan. Door meer samen te sparren en bij elkaar te komen, zou ik mijn visie nog meer vorm gegeven kunnen hebben. Wellicht had ik ook meer stappen kunnen maken om al een format kunnen maken voor de school om te gebruiken. De bovenbouw heeft nu een drie jarige planning, de midden en onderbouw plannen de projecten nu per jaar. De lijn in de school is op dit moment verschillend. Ik vraag mij af of er effecten hiervan zichtbaar worden in de school of dat het geen probleem biedt. Het sluit namelijk aan bij de behoeften die er per bouw zijn. Dit zou iets voor mij zijn om over na te denken en als expert te kijken welke ontwikkeling het in de school met zich mee brengt.

Bibliografie

- Aelterman, A., Meysman, H., Troch, F., Vanlaer, O., & Verkens, A. (2008). Een nieuw profiel voor de leraar secundair onderwijs. Hoe worden leraren daartoe gevormd? Informatiebrochure over de invoering van het nieuwe beroepsprofiel en de basiscompetenties voor leraren.
- Boersma, K. (2012). Wereldoriënterende vakken op de kaart.
- Both, K. Jenaplanschools in the Netherlands and their international relationships An Overview–JUNE 2004 (draft-version).
- Katz, L., Chard, S., & Kogan, Y. (2014). *Engaging Children's Minds: The Project Approach*.
- Lefebre, M. (2014, september). Als straten gaan praten... De renaissance van omgevingsonderwijs. *Sint-Canisiusblad*, 22-27.
- Prior, F., & Walraven, G. (2009). De wereld wordt kleiner als je groter wordt. *Amsterdam: NCDO/APS*.
- Ravitz, J., Hixson, N., English, M., & Mergendoller, J. (2012, April). Using project based learning to teach 21st century skills: Findings from a statewide initiative. In *American Educational Research Association Conference, Vancouver, Canada* (Vol. 16).
- Simons, R. J. (2004). ICT in het onderwijs: naar de derde fase. *De vruchten plukken. Deel 2. Onderzoek en visie*, 150-177.
- Studulski, F., Hoogeveen, K., & van Teunebroek, M. Paper voor de expertmiddag Nieuwe vaardigheden (21st century skills).
- Thijs, A., Letschert, J., & Paus, H. (2005). *Maar het gaat om de leerling! Ontwikkelingen in het basisonderwijs onder de loep*. SLO, Stichting Leerplanontwikkeling.
- Tule. (sd). Opgeroepen op 2017, van Tule inhouden en activiteiten:
<http://tule.slo.nl/OrientatieOpJezelfEnWereld/F-KDOrientatieJezelfEnWereld.html>
- Velthausz, F., & Winters, H. (2014). *Jenaplan, school waar je leert samenleven*. Zutphen: Nederlandse Jenaplanvereniging NJPV.

Bijlage 1: Beredeneerd aanbod WO 2016-2017 obs de Woldstroom

onderbouw	middenbouw	bovenbouw	kerndoel	
BEGIN SCHOOLJAAR			34,35,36, 37	<ul style="list-style-type: none"> • Elke groep kiest een groepsnaam. • Uit elke groep wordt kind gekozen voor kinderparlement
VERKEER				
Streetwise	Streetwise	Streetwise		
			35	
Kennismaking en groepsvorming				
schoolreis	Schoolreis Net1	Schoolkamp Net1		
HERFST			40,41,43, 46	
KINDERBOEKENWEEK				
	Prinsjesdag, natuurverschijnselen			
36, 46				
SINTERKLAAS			35,37,44, 45	Dit schoolproject wordt afgesloten met een gezamenlijke viering (Sinterklaasfeest)
schoolproject				
KERSTMIS			35,37,38	Dit schoolproject wordt afgesloten met een gezamenlijke kerstviering
Kerstmis Respect, verdraagzaamheid, vrede				
JANUARI/FEBRUARI			53	Dit schoolproject wordt afgesloten met een gezamenlijke viering
Schoolproject geschiedenis pruiken en revoluties Napoleon Bonaparte				
VOORJAAR			39,40,41, 42,43	
APRIL			34,44,45	Open podia, gezamenlijke viering
drama/toneel	beeldende vorming	muziek/dans		
MEI			47,48,49	
Ruimte Wonen en werken				
Wonen en werken				
JUNI/JULI			42,44,45, 46	Dit schoolproject wordt afgesloten met een gezamenlijke viering
Schoolproject techniek				

Bijlage 2: Beredeneerd aanbod WO 2017-2018 middenbouw

onderbouw	middenbouw	bovenbouw	kerndoel	
BEGIN SCHOOLJAAR				
september			34 (sociaal-emotioneel), 37 (normen en waarden), 45 (constructieprincipes),	Elke groep kiest een groepsnaam. Uit elke groep wordt één kind gekozen voor het Kinderparlement
	Kennismaking en groepsvorming			
Schoolreis	Schoolreis Netl	Schoolkamp Netl		
Oktober				Reclame/Media/TV "gruwelijk eng" Kunstweek
HERFST KINDERBOEKENWEEK				
November /december			35 (koopgedrag, omgaan met geld, productinformatie)	Dit schoolproject wordt afgesloten met een gezamenlijke viering (Sinterklaasfeest) Storyline Sinterklaas bovenbouw
SINTERKLAAS Schoolproject				
Kerstmis			38 (geloven, feestdagen, gewoonten/gebruiken), 35 (koopgedrag, omgaan met geld, productinformatie)	Dit schoolproject wordt afgesloten met een gezamenlijke kerstviering
Schoolproject				
Januari/ februari			50 (kaart), 34 (voeding, rust en beweging, ziekte en gezondheid), 51 (tijdsindeling: tijdbalk van gebeurtenissen), 53 (geschiedenis Grieken), 41 (eigen lichaam)	
Olympische winter spelen				
Maart			46 (natuurverschijnselen) 43 (weer/klimaat), 39 (mileubetekeningen, ingrepen van de mens, keuzes maken) 47 (recreatie), 40 (relatie met de omgeving)	Dit schoolproject wordt gezamenlijk geopend, en afgesloten met een gezamenlijke viering
	NME Schoolproject			
Lente	Lente in Drenthe	Lente in Drenthe		
April, mei			49 (bergen, vulkanen, water, 46, 48 (water in Nederland)	
Natuurverschijnselen				
Juni			52 (geschiedenis), 53 (tijd van jagers en boeren), 40 (relatie met omgeving, instandhouding)	Dit schoolproject wordt gezamenlijk geopend, en afgesloten met een gezamenlijke viering
Geschiedenis Schoolproject				
Het Hunebed				
Juli			42 (licht, geluid, elektriciteit, kracht, magnetisme, temperatuur, 44 (energiebronnen)	
Energie				

Bijlage 3: Overzicht van het Excel bestand voor de kern- en subdoelen voor Natuur en Techniek

NATUUR EN TECHNIEK							
40 De leerlingen leren in de eigen omgeving veel voorkomende planten en dieren onderscheiden en benoemen en leren hoe ze functioneren in hun leefomgeving.							
verscheidenheid en eenheid							
instandhouding							
relatie met de omgeving							
41 De leerlingen leren over de bouw van planten, dieren en mensen en over de vorm en functie van hun onderdelen.							
het eigen lichaam							
overeenkomsten en verschillen							
bouw en voortplanting van dieren							
voortplanting van dieren							
42 De leerlingen leren onderzoek doen aan materialen en natuurkundige verschijnselen, zoals licht, geluid, elektriciteit, kracht, magnetisme en temperatuur.							
licht							
geluid							
elektriciteit							
kracht							
magnetisme							
temperatuur							
43 De leerlingen leren hoe je weer en klimaat kunt beschrijven met behulp van temperatuur, neerslag en wind.							
weer							
klimaat							
44 De leerlingen leren bij producten uit hun eigen omgeving relaties te leggen tussen de werking, de vorm en het materiaalgebruik.							
materialen en gereedschappen	materialen						
	gereedschappen						
technische inzichten	constructieprincipes						
	verbindingen						
	bewegings en overbrengingsprincipes						
	energiebronnen						
producten	gebruik						
	vormgeving						
	relatie vorm en functie						
45 De leerlingen leren oplossingen voor technische problemen te ontwerpen, deze uit te voeren en te evalueren.							
producten	constructies						
	transport						
	productie						
	communicatie						
materialen	constructiemat.						
	verbruiksmat.						
gereedschappen							
technische inzichten	constructieprincipes						
	verbindingen						
	bewegings- en overbrengingspr.						
	energiebronnen						
46 De leerlingen leren dat de positie van de aarde ten opzichte van de zon, seizoenen en dag en nacht veroorzaakt natuurverschijnselen							

Bijlage 4: Beredeneerd aanbod WO en taal: Jenaplanopleiding

		Schooljaar A	Schooljaar B	Schooljaar C	kerndoel
BEGIN SCHOOLJAAR					
Thema		kennismaken	kennismaken	kennismaken	34,35,36,37
		Mens en samenleving			
Leerlijnen DAT		2, 3, 4, 11, 15,17, 21			
KINDERBOEKENWEEK					
Thema					
Leerlijnen DAT		1, 2, 3, 4, 8, 12, 13, 17, 18, 19, 20			
HERFST					
Thema		bomen en planten	dieren	paddenstoelen	39,40,41,42,43
		Natuur en techniek			
Leerlijnen DAT		1, 3, 4, 10, 14, 17, 21			
SINTERKLAAS					
Thema		Sint en Pieten	cadeaus	speelgoed	35,37,44,45
		mens & samenleving	techniek	techniek	
Leerlijnen DAT		1, 3, 4, 5, 7, 12, 17, 18, 21			
KERSTMIS					
Thema		jodendom en islam	christendom	boeddhisme-hindoeïsme	35,37,38
		Mens en samenleving			
Leerlijnen DAT		1, 2, 3, 4, 5, 7, 13, 17, 21			
JANUARI/FEBRUARI					
Thema	O.B M.B B.B	opa en oma steentijd nomadisch-agrarisch	vader en moeders jeugd ridders en kastelen ambachtelijk	ik als baby plaatselijke historie industrieel	51,52,53
		tijd			
Leerlijnen DAT		1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 19			
VOORJAAR					
Thema		dieren	bomen en planten	de sloot	39,40,41,42,43
		natuur en techniek			
Leerlijnen DAT		1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 14, 17, 18, 21			
APRIL					
Thema		drama/toneel	beeldende vorming	muziek/dans	34,44,45
		natuur en techniek / mens en samenleving			
Leerlijnen DAT		1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 17, 18, 20, 21			
MEI					
Thema		energie	productie	techniek	42,44,45
		natuur en techniek			
Leerlijnen DAT		2, 3, 4, 8, 10, 20			
JUNI/JULI					
Thema		de wijde wereld in			34,35,41
		natuur en techniek / ruimte			
Leerlijnen DAT		1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 21			
Leerlijn ruimte	<p>In groep 5: atlasgebruik, bestuderen van de eigen omgeving</p> <p>Bovenbouw: werken met de overzichten van de leerlijn ruimte</p>				

